

ACADEMIA ROMÂNĂ
ȘCOALA DE STUDII AVANSATE A ACADEMIEI ROMÂNE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE ȘI PSIHLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**AXIOME SOCIALE – FACTORI MEDIATORI ÎNTRE
TREBUIŢE ȘI COMPORTAMENTE**

DOCTORAND:
Cătălin Mosoia

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. Margareta Dincă

București
2023

Cuprins

INTRODUCERE.....	1
PARTEA 1. CADRUL TEORETIC.....	3
1. Axiome sociale.....	3
2. Trebuințe psihologice de bază.....	3
3. Starea subiectivă de bine.....	4
PARTEA 2. STUDII.....	5
<i>Participanți</i>	5
<i>Instrumente</i>	5
Chestionarul de axiome sociale.....	5
Scala de satisfacere și frustrare a trebuințelor psihologice de bază - măsură generală . . .	5
Chestionarul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) al celor 5 criterii de apreciere a stării de bine, versiunea 1998.....	6
Chestionarul experienței și competenței lingvistice.....	6
<i>Analiza statistică</i>	7
4. Studiul 1: Analiza globală a axiomelor sociale, a trebuințelor psihologice de bază și a stării subiective de bine asupra unui grup de participanți adulți români.....	8
Obiective și ipoteze.....	8
Participanți și procedură.....	8
Rezultate.....	8
Discuții, concluzii, limitări.....	9
5. Studiul 2: Evoluția axiomelor sociale în timp (22 de luni) – Studiu pe un grup de participanți români.....	9
Obiective și ipoteze.....	9
Participanți și procedură.....	9
Rezultate.....	10
Discuții, concluzii, limitări.....	11
6. Studiul 3: Efectul axiomelor sociale asupra relației între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine în două contexte culturale diferite.....	11
Obiective și ipoteze.....	11
Participanți și procedură.....	12
Rezultate.....	12
Discuții, concluzii, limitări.....	13
7. Studiul 4: Axiome sociale, trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine din perspectiva unei măsuri a performanței lingvistice în limba maternă.....	14
Obiective și ipoteze.....	14
Participanți și procedură.....	14
Rezultate.....	14
Discuții, concluzii, limitări.....	16
8. Studiul 5: Înainte și după COVID-19 – Studiu comparativ privind axiomele sociale, trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine asupra unui grup de participanți români și asupra unui grup de participanți britanici.....	17
Obiective și ipoteze.....	17
Participanți și procedură.....	17
Rezultate.....	17
Discuții, concluzii, limitări.....	19
CONCLUZII.....	20
9. Bibliografie selectivă.....	26

INTRODUCERE

În centrul atenției prezentului demers științific s-au aflat axiomele sociale, credințe generalizate despre propria persoană, despre mediul social, despre mediul fizic și despre mediul spiritual (Leung et al., 2002, p. 289). Axiomele sociale sunt „sociale”, pentru că apar în urma procesului de socializare, și sunt „axiome” pentru că oamenii le acceptă și le susțin fără a sta pe gânduri dacă sunt, ori nu sunt, adevărate (Leung & Bond, 2009).

În această cercetare s-au investigat axiomele sociale în relație cu trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine, ca măsură a comportamentului.

Studiul s-a realizat în perioada 2019-2021. Administrarea probelor înainte și în timpul COVID-19 a conferit acestei cercetări caracterul unui experiment natural (Dunning, 2012; Thomson, 2020; Schmidt et al., 2020; Gruber et al., 2020; Mutch, 2020; Guo et al., 2022; Mansfield et al., 2022; Amato et al., 2023; Bergenholtz et al., 2023).

Caracteristicile culturale se asociază cu surprinzătoare diferențe în ceea ce privește modul oamenilor de a gândi, de a simți și de a acționa. Ca urmare, în cercetarea de față s-au analizat relațiile dintre axiomele sociale, trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine pe grupuri echivalente de participanți aparținând unor contexte culturale diferite, România și Marea Britanie, ceea ce a conferit acestei cercetări un caracter intercultural. Criteriile folosite pentru selecția grupurilor au fost: gen, vârstă, zona în care au crescut - rurală sau urbană, nivel de educație, stare civilă, dacă au sau nu copii, dacă au sau nu un loc de muncă, limba maternă, limba vorbită în familie, performanța lingvistică în limba maternă, limbi străine cunoscute, performanța lingvistică în limbile cunoscute.

Obiectivul principal al acestei lucrări a fost: „Determinarea rolului de factor mediator al axiomei sociale între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine”. În baza acestui obiectiv s-au formulat trei obiective specifice care au fost abordate în studii individuale, și anume:

O1: Determinarea rolului de factor mediator al axiomei sociale (cinism social, răsplata pentru efort, complexitatea socială, controlul destinului, religiozitate) între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și starea subiectivă de bine.

O2: Determinarea evoluției axiomei sociale în timp.

O3: Determinarea rolului pe care limba maternă îl are în formarea axiomei sociale.

S-au realizat cinci studii, două asupra unor grupuri de participanți români, restul asupra unor grupuri de participanți români și britanici.

Studiul 1 – Analiza globală a axiomei sociale, a trebuințelor psihologice de bază și a stării subiective de bine asupra unui grup de participanți adulți români – a fost o cercetare cu

caracter exploratoriu privind rolul de factor mediator al axiomei sociale în relația dintre trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine, indiferent de vârsta și gen.

Studiul 2 – Evoluția axiomei sociale în timp (22 de luni) - studiu pe un grup de participanți români – a investigat stabilitatea temporală a axiomei sociale corespunzătoare unui grup de participanți români.

Studiul 3 – Efectul axiomei sociale asupra relației între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine în două contexte culturale diferite – a urmărit să determine „dacă” și „cum” trebuințele psihologice de bază și axiomele sociale influențează comportamentul, luând în considerare două grupuri echivalente de participanți români și britanici.

Studiul 4 – Axiomele sociale, trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine din perspectiva unei măsuri a performanței lingvistice în limba maternă – a investigat dacă diferite niveluri ale performanței lingvistice în limba maternă a participanților diferențiază performanțele la axiome, trebuințe și well-being. În acest scop, cercetarea s-a realizat asupra a două grupuri de participanți având limba maternă diferită, respectiv româna și engleza.

Studiul 5 – Studiu comparativ privind axiomele sociale, trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine asupra unui grup de participanți români și asupra unui grup de participanți britanici” – a analizat comparativ variabilele, înainte și în timpul pandemiei COVID-19.

În continuare prezentăm design-ul utilizat pentru validarea obiectivelor și ipotezelor propuse (vezi Figura 1).

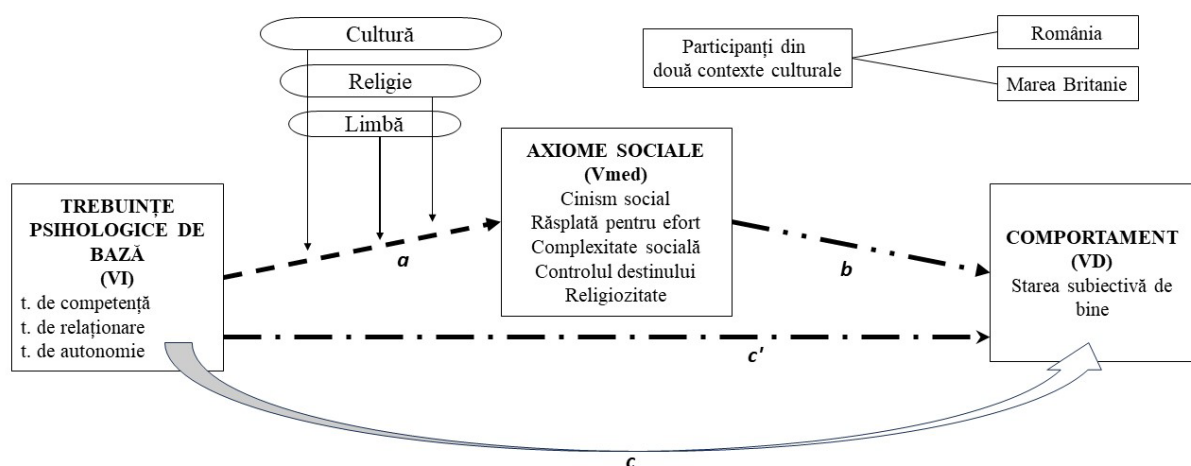

Figura 1. Designul cercetării

În Figura 1 s-au notat: VI, variabila independentă; Vmed, variabila mediatoare; VD, variabila dependentă; a , b , c și c' , coeficienții ecuațiilor de regresie, care presupunem că vor demonstra relația de mediere între variabile. Potrivit algoritmului recomandat de Baron și Kenny (1986), o relație de mediere se confirmă dacă a , b , c și c' sunt semnificativi statistic și $c' < c$. În această situație, efectul de mediere este egal cu produsul $a*b$.

PARTEA 1. CADRUL TEORETIC

1. *Axiome sociale*

Axiomele sociale sunt credințe generalizate despre oameni, grupuri sociale, instituții sociale, mediul înconjurător sau lumea spirituală, precum și despre categorii de evenimente și fenomene din lumea socială (Leung et al., 2002, p. 289; Leung & Bond, 2009, p. 2). Pe baza analizei datelor colectate de la participanți aparținând unor culturi diverse, s-au identificat cinci dimensiuni universale ale axiomei sociale (Leung & Bond, 1989; Leung et al., 2002; Leung & Bond, 2004; Leung et al., 2012b): cinism social, răsplata pentru efort, complexitatea socială, controlul destinului și religiozitatea.

Cinismul social reunește așteptări de tip negativ despre natura umană și evenimentele sociale (Zhou et al., 2009, p. 366; Leung et al., 2012b, p. 834). **Complexitatea socială** se referă la acele credințe potrivit cărora comportamentul oamenilor este diferit de la o situație la alta, iar problemele au soluții multiple (Zhou et al., 2009, p. 366; Leung et al., 2012b, p. 835). **Răsplata pentru efort** se referă la credințele potrivit cărora efortul depus, cunoașterea și planificarea atentă a activităților, precum și utilizarea altor resurse vor conduce la rezultate pozitive (Bond, 2005, p. 42; Zhou et al., 2009, p. 366; Leung et al., 2012b, p. 834). **Controlul destinului** se referă la un complex de credințe potrivit cărora evenimentele de viață sunt predeterminate de forțe externe, fataliste, însă oamenii sunt capabili să prezică și să modifice soarta sau destinul prin mijloace diverse (Bond, 2005, p. 42; Zhou et al., 2009, p. 366; Leung et al., 2012b, p. 835). **Religiozitatea** este dimensiunea axiomei sociale care susține credința în forțe supranaturale și în instituțiile religioase (Zhou et al., 2009, p. 366; Leung et al., 2012b, p. 835, para. 1), iar aceste instanțe pot influența evoluția oamenilor.

2. *Trebuințe psihologice de bază*

Teoria autodeterminării a lui Deci și Ryan

Teoria autodeterminării, *Self-Determination Theory* (SDT), teorie a motivației propusă de Edward L. Deci și Richard M. Ryan (Deci & Ryan, 1985; Deci & Ryan, 2000; Ryan & Deci, 2000), reprezintă fundamentul teoretic care stă la baza prezentei cercetări. SDT oferă un cadru general pentru studiul motivației și al personalității umane și se axează atât pe tendințele naturale ale oamenilor de a se comporta eficient și sănătos, cât și pe felul în care factorii

socioculturali influențează voința, inițiativa și bunăstarea oamenilor, precum și calitatea activității pe care aceștia o desfășoară.

În acest studiu, s-a acordat atenție unei miniteorii a SDT numită teoria trebuințelor psihologice de bază, en. *Basic Psychological Needs Theory*, prescurtată BPNT (Ryan & Deci, 2017). În cadrul acestei subteorii se elaborează conceptul de nevoi sau trebuințe psihologice de bază (Ryan & Deci, 2000, p. 74), mai degrabă înnăscute decât învățate (Deci & Ryan, 2000, p. 230), și relațiile lor cu sănătatea și confortul sau bunăstarea psihologică. Deci și Ryan susțin că satisfacerea trebuințelor psihologice de bază sau esențiale (nevoia de competență, nevoia de relaționare, nevoia de a fi autonom) conduce întotdeauna la urmări favorabile (Deci & Ryan, 2000, p. 229), iar frustrarea lor la rezultate defavorabile (Deci & Vansteenkiste, 2004, p. 26).

Nevoia de competență se referă la dorința indivizilor de a fi eficienți în relația pe care o au cu mediul (Deci & Vansteenkiste, 2004, p. 25). **Nevoia de relaționare** se referă la înclinația universală și biologică de a interacționa, de a fi în legătură cu semenii și de a manifesta grijă față de aceștia (Deci & Vansteenkiste, 2004, p. 25). **A fi autonom** înseamnă experimentarea de către individ a unui sentiment de consimțire și de alegere atunci când acționează, indiferent dacă acțiunile sunt inițiate independent sau răspund unei cereri din partea altor persoane (Deci & Vansteenkiste, 2004, p. 25).

Satisfacerea uneia dintre cele trei nevoi psihologice contribuie într-o anumită măsură la creșterea stării subiective de bine (Tay & Diener, 2011).

Teoria autodeterminării a lui Deci și Ryan și teoria lui Maslow

Teoria SDT a autodeterminării a lui Deci și Ryan și teoria lui Maslow, reprezintă două perspective diferite asupra trebuințelor. Deci & Ryan (2014) prezintă următoarele trei diferențe: (1) Deși ambele teorii sugerează universalitatea trebuințelor psihologice și fiziologice, SDT nu consideră toate trebuințele din ierarhia lui Maslow ca fiind nevoi de bază, ci sugerează că unele trebuințe sunt un fel de înlocuitori, care rezultă din frustrarea trebuințelor de bază (Deci & Ryan, 2000, p. 249); (2) SDT nu organizează ierarhic trebuințele psihologice de bază și susține că ele sunt operative de-a lungul întregii vieți a individului; (3) SDT se axează mai mult pe gradul în care trebuințele psihologice sunt satisfăcute decât pe intensitatea trebuințelor ca prim predictor al rezultatelor (Deci & Ryan, 2014, p. 15-16).

3. Starea subiectivă de bine

Starea subiectivă de bine (SWB), *well-being*, constituie rezultatul evaluărilor cognitive și emoționale pe care și le face o persoană despre propria sa viață (Diener et al., 2002a, p. 63). SWB are mai mulți factori determinanți, însă o bună sănătate mentală și relații pozitive cu cei din jur sunt condiții necesare pentru această stare de confort psihologic (Proctor, 2014, p. 6439).

Starea subiectivă de bine este funcție de satisfacerea trebuințelor psihologice de bază (Reis et al., 2000, p. 420), studiul sugerând că variația stării de bine depinde de gradul de satisfacere a nevoilor de autonomie, de competență și de relaționare în activitățile pe care le desfășoară o persoană (Reis et al., 2000, p. 429).

PARTEA 2. STUDII

Participanți

Numărul total de participanți la studiile de validare a obiectivelor propuse în această lucrare a fost: 501 români și 146 britanici. În afară de loturile folosite pentru validarea obiectivelor și ipotezelor s-au adăugat 138 de participanți pentru traducerea și adaptarea în limba română a scalei de satisfacere și frustrare a trebuințelor psihologice de bază – măsură generală folosită în lucrarea de față.

Instrumente

Chestionarul de axiome sociale

Pentru evaluarea axiomelor sociale s-a folosit chestionarul de axiome sociale Social Axiomes Survey II, prescurtat SAS II (Leung et al., 2012b). Acest chestionar conține 40 de enunțuri referitoare la credințe și care relevă cinci dimensiuni ale axiomelor sociale, fiecare fiind formată din câte opt itemi: cinism social, răsplată pentru efort, complexitate socială, controlul destinului și religiozitate. Fiecare item se evaluează pe o scală Likert în 5 puncte. Coeficienții alpha-Cronbach pentru cele cinci subscale ale SAS II în limba engleză au valori cuprinse între 0,64 și 0,79 (Leung et al., 2012b). Chestionarul de axiome sociale, versiunea în limba română a SAS II, este format din 40 de itemi și are aceeași structură ca și versiunea în limba engleză. Adaptarea în limba română a SAS II a fost realizată în anul 2013 de Iliescu, D. și Dincă, M. (Iliescu, D., corespondență personală, 19 septembrie 2020). Coeficienții alpha-Cronbach privind consistența internă indică o fidelitate bună pentru cinism social (0,811), răsplata pentru efort (0,773), controlul destinului (0,765) și religiozitate (0,904), iar pentru complexitate socială de 0,672.

Scala de satisfacere și frustrare a trebuințelor psihologice de bază – Măsură generală

Pentru măsurarea trebuințelor psihologice de bază s-a folosit scala de satisfacere și frustrare a trebuințelor psihologice de bază – măsură generală (Chen et al., 2015), prescurtată BPNSFS. Scala este formată din 24 de itemi care se referă la anumite sentimente trăite de respondent în viața sa de zi cu zi. Răspunsurile sunt evaluate pe o scală Likert în 5 puncte și indică măsura în care propoziția enunțată este adevărată pentru respondent. Fiecare dintre cele trei dimensiuni ale scalei – competență, relaționare și autonomie – este formată din câte patru itemi care se referă la satisfacerea și la frustrarea nevoii respective. Cele șase subscale ale

versiunii originale în limba engleză a BPNSFS au coeficienții alpha-Cronbach cuprinși între 0,73 și 0,89 pentru subscalele de satisfacere a trebuințelor și între 0,64 și 0,86 pentru subscalele de frustrare a trebuințelor. Prin urmare, instrumentul are o consistență internă adecvată (Chen et al., 2015).

La momentul realizării acestui studiu nu s-a identificat o versiune în limba română a scalei BPNSFS. Prin urmare, s-a luat în considerare traducerea și adaptarea acestei scale în limba română pe un eșantion de 138 de participanți români adulți ($M = 44,65$; $AS = 15,25$) (Mosoia & Dincă, 2022). Fidelitatea scalei s-a realizat cu ajutorul coeficienților de consistență internă alpha Cronbach și s-a utilizat matricea de corelație policorică. Valorile coeficienților ordinal alpha au fost: 0,9025 pentru scalele de satisfacere a trebuințelor și 0,9041 pentru scalele de frustrare. Analiza factorială exploratorie a condus la extragerea a șase factori (Mosoia & Dincă, 2022, p.10). S-a realizat analiza factorială confirmatorie pentru testarea structurii factoriale a scalei. Modelul a fost verificat cu indicii *goodness of fit* ($\chi^2 = 411,195$, $p < 0,0001$); $df = 237$; $\chi^2/df = 1,735$; CFI = 0,926; TLI = 0,914; RMSEA = 0,073 (90% CI: 0,061-0,085), WRMR = 1,019 (Mosoia & Dincă, 2022, p. 10). Astfel, versiunea română a scalei are 24 de itemi. Validitatea scalei în limba română, prescurtată BPNSFS-Ro, s-a realizat prin calculul corelațiilor Pearson între cei 24 de itemi ai scalei din matricea de corelație policorică și cei șase factori care au fost extrași (Mosoia & Dincă, 2022). În ceea ce privește invarianța modelului, s-a realizat invarianța configurată (RMSEA = 0,073; 90% IC: 0,061-0,085 și CFI = 0,926).

Chestionarul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) al celor 5 criterii de apreciere a stării de bine, versiunea 1998

Pentru a măsura starea subiectivă de bine s-au folosit Chestionarul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) al celor 5 criterii de apreciere a stării de bine, versiunea 1998 (Psychiatric Research Unit, WHO Collaborating Centre in Mental Health, WHO (Five) Well-Being Index, versiunea 1998). Acest chestionar de tip autoraport constă în cinci întrebări care se referă la recenta stare personală de bine a respondentului. Scala de apreciere este de tip Likert în șase puncte. Coeficienții de consistență internă alpha-Cronbach sunt cuprinși între 0,86 și 0,90 pentru un eșantion european și între 0,84 și 0,86 pentru un eșantion românesc (Liță, 2018). S-a calculat consistența internă observată a chestionarului și s-a obținut pentru cei cinci itemi un coeficient alpha Cronbach de 0,893, cu intervalul de încredere pentru un nivel de 95% (0,877, 0,907).

Chestionarul experienței și competenței lingvistice

Pentru a măsura performanța lingvistică în limba maternă s-a utilizat instrumentul The Language Experience and Proficiency Questionnaire, prescurtat LEAP-Q (Marian et al., 2007;

Kaushanskaya et al., 2019), care a fost tradus în limba română cu titlul Chestionar al experienței și competenței lingvistice. LEAP-Q este un chestionar de tip autoraport care permite colectarea de informații despre experiența și competența lingvistică a respondenților, pentru orice număr de limbi vorbite de aceștia. Respondentul selectează pentru fiecare dintre limbile declarate cunoscute, nivelul său de competență în ceea ce privește exprimarea orală, înțelegerea și cititul, pe o scală Likert în 11 puncte. LEAP-Q a fost validat în două studii pe două grupuri diferite de vorbitori bilingvi (Marian et al., 2007; Kaushanskaya et al., 2019).

În această lucrare, alegerea și utilizarea expresiei „performanță lingvistică” în loc de „competență lingvistică” se bazează pe distincția fundamentală pe care Noam Chomsky o realizează între cei doi termeni: competența lingvistică este cunoașterea limbii de către un vorbitor sau ascultător, în timp ce performanța lingvistică reprezintă utilizarea efectivă a limbii în situații concrete (Chomsky, 2015, p. 2). Astfel, performanța lingvistică în limba maternă a fost definită ca media aritmetică a autoevaluărilor participanților privind exprimarea orală, înțelegerea și cititul în limba maternă.

Analiza statistică

Prelucrarea statistică, necesară validării testelor, obiectivelor și ipotezelor propuse s-a realizat cu ajutorul programelor IBM SPSS Statistics, versiunea 26 (IBM Corp., 2019) și MPlus, versiunea 7 (Muthén & Muthén, 2012). Testarea relațiilor de mediere statistică s-a realizat cu versiunea 3.4.1 PROCESS (Hayes, 2018) instalată ca extensie în programul IBM SPSS Statistics. Efectul de mediere între variabile s-a testat prin procedura statistică *bootstrap standard errors* și a intervalelor de încredere. În cadrul analizei datelor s-au verificat atât modele de mediere simplă, cât și modele de mediere paralelă. În testarea relațiilor de mediere simplă s-a folosit drept variabilă independentă (X), pe rând, câte o trebuință, ca variabilă mediatore (M) câte o axiomă socială și, de fiecare dată, variabila dependentă (Y), starea subiectivă de bine. În testarea relațiilor de mediere paralelă s-au utilizat ca posibile variabile mediatore (M_i , $i = 1, 2, 3, 4, 5$) toate cele cinci axiome sociale – cinismul social, răsplata pentru efort, complexitatea socială, controlul destinului și religiozitatea –, iar ca predictor (X_j , $j = 1, 2, 3, 4, 5, 6$) pe rând, satisfacerea/frustrarea trebuinței de competență, satisfacerea/frustrarea trebuinței de relaționare, satisfacerea/frustrarea trebuinței de autonomie.

Pentru evaluarea diferențelor între scorurile medii ale variabilelor s-a verificat normalitatea datelor și, ulterior, s-a utilizat testul t pentru eșantioane independente.

Pentru a stabili dacă există diferențe între valorile medii ale credințelor sociale obținute de același grup de participanți în trei perioade consecutive, s-a folosit metoda ANOVA cu

măsurători repetate. De fiecare dată s-a considerat ca variabilă dependentă câte o axiomă socială, iar ca variabilă independentă, timpul.

3. Studiul 1: Analiza globală a axiomei sociale, a trebuințelor psihologice de bază și a stării subiective de bine asupra unui grup de participanți adulți români

Obiective și ipoteze

Obiectivul acestui studiu a fost: Determinarea rolului de factor mediator al axiomei sociale între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și starea subiectivă de bine. Ipoteza generală a fost: Axiomele sociale sunt factori mediatori între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine.

Participanți și procedură

Acest studiu s-a desfășurat în perioada mai 2019-martie 2020 pe un eșantion de 190 adulți români, femei (66,3%) și bărbați, cu vârsta cuprinsă între 18 și 60 de ani ($M = 40,25$; $AS = 11,16$).

Rezultate

În urma testării efectului indirect pentru cele 30 de posibile relații de mediere simplă au rezultat patru relații semnificative, trei efecte indirecte pozitive corespunzătoare satisfacerii trebuințelor (competență: 0,25; relaționare: 0,28; autonomie: 0,26) și unul negativ corespunzător frustrării nevoii de competență (-0,25), unde cinismul social a fost singurul factor mediator între trebuințele psihologice de bază și well-being.

În ordinea descrescătoare a varianței stării de bine, aceste relații de mediere simplă au fost:

- 1) Satisfacerea trebuinței de relaționare – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- 2) Satisfacerea trebuinței de autonomie – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- 3) Satisfacerea trebuinței de competență – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- 4) Frustrarea trebuinței de competență – Cinism social – Starea subiectivă de bine

Rezultatele arată că satisfacerea trebuinței de relaționare și cinismul social explică cel mai mare procent din varianța well-being (10,98%), iar frustrarea nevoii de competență și cinismul social explică cel mai mic procent din varianța stării subiective de bine (6,45%).

Investigarea acțiunii simultane a celor cinci axiome sociale asupra relației între trebuințe și *well-being* a condus la testarea modelelor de mediere paralelă cu cinci mediatori. S-a constatat că numai cinismul social prezintă un efect de mediere semnificativ: trei efecte indirecte pozitive, corespunzătoare fațetelor de satisfacere a trebuințelor (competență: 0,38; relaționare: 0,46; autonomie: 0,42) și trei efecte indirecte negative, corespunzătoare fațetelor de frustrare a trebuințelor (competență: -0,38; relaționare: -0,54; autonomie: -0,75).

Discuții, concluzii, limitări

Rezultatele obținute în acest studiu indică faptul că, dintre toate axiomele, numai cinismul social prezintă efect de mediere semnificativ între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine. Prin urmare, se confirmă doar ipoteza referitoare la cinismul social care este factor mediator între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și well-being.

Limitări: Acest studiu s-a realizat fără a lua în calcul vârsta și genul participanților, ceea ce reprezintă din start o limitare. O altă limitare a acestei cercetări a fost nivelul de educație al respondenților. Majoritatea participanților adulți la acest studiu au raportat un grad înalt de educație, însă, pentru a avea o perspectivă mai clară asupra rezultatelor, se cuvine investigarea relației de mediere între trebuințe psihologice de bază, axiome sociale și starea subiectivă de bine și pe grupuri de participanți adulți cu niveluri scăzute de educație.

4. Studiul 2: Evoluția axiomelor sociale în timp (22 de luni) – Studiu pe un grup de participanți români

Obiective și ipoteze

Obiectivul acestui studiu a fost determinarea evoluției în timp (22 luni) a axiomelor sociale. Pentru stabilirea ipotezelor, s-a introdus noțiunea de stabilitate relativă în timp a axiomelor sociale (Mosoia, 2022, p. 55). S-a considerat că o axiomă socială este relativ stabilă dacă valorile respectivei variabile în „n” perioade consecutive de timp sunt diferite, iar diferența dintre valorile medii nu este statistic semnificativă. Ipoteza generală a acestui studiu a fost: „Axiomele sociale sunt relativ stabile de-a lungul a trei perioade consecutive de investigație”. S-au formulat cinci ipoteze specifice pentru fiecare axiomă socială, cinism social, răsplata pentru efort, complexitate socială, controlul destinului, religiozitate (Mosoia, 2022).

Participanți și procedură

În acest studiu au luat parte 51 de participanți români, 29 de femei și 22 de bărbați, cu vârsta cuprinsă între 18 și 94 de ani ($M = 51,35$; $AS = 14,055$). Perioada de investigație din acest studiu a fost mai 2019-februarie 2021, adică aproximativ 22 de luni. Cele trei perioade de investigație au fost mai-octombrie 2019, mai-noiembrie 2020 și noiembrie 2020-februarie 2021. Participanții au răspuns la același chestionar online, care a fost administrat în fiecare din cele trei perioade de investigație din acest studiu. Normalitatea datelor s-a verificat prin testul Shapiro-Wilk ($p > 0,5$) și prin inspectarea vizuală a graficelor de normalitate Q-Q.

Rezultate

Axiome sociale: Calculele ANOVA cu măsurători repetate au arătat că diferențele între scorurile medii ale axiomelor sociale înregistrate în cele trei perioade de investigație nu sunt semnificative statistic, adică se confirmă cele cinci ipoteze specifice din acest studiu.

O analiză mai aprofundată în care s-a folosit criteriul gen a arătat o serie de diferențe. În funcție de genul participanților, s-a constatat că scorurile medii ale axiomei sociale la femei și bărbați sunt diferite, iar unele diferențe sunt semnificative (Mosoia, 2022, p. 59). Astfel, cinismul social la femei este mai mic decât la bărbați în fiecare din cele trei perioade de investigație (I: $t = -1,873$, $p = 0,033$; II: $t = -2,649$, $p = 0,012$; III: $t = -1,930$, $p = 0,029$). În a treia perioadă din acest studiu, complexitatea socială este mai mare la femei decât la bărbați (III: $t = 2,314$, $p = 0,025$), iar religiozitatea este mai mare la bărbați decât la femei (III: $t = -1,935$, $p = 0,029$).

Trebuiește psihologice de bază: Calculele ANOVA cu măsurători repetate arată că există diferențe semnificative statistic numai între scorurile medii ale satisfacerii trebuiește de relaționare obținute de participanți în cele trei perioade de studiu (Mosoia, 2022). În funcție de genul participanților, s-au constatat diferențe semnificative între scorurile medii ale trebuieștelor în ultimele două perioade (Mosoia, 2022, p. 62).

Astfel, în perioada mai-noiembrie 2020: scorul mediu al satisfacerii trebuiește de competență la femei a fost semnificativ mai mare ($t = 1,731$; $p = 0,045$) decât la bărbați; scorul mediu al frustrării trebuiește de competență la femei a fost semnificativ mai mic ($t = -2,115$; $p = 0,040$) decât la bărbați; scorul mediu al satisfacerii trebuiește de relaționare la femei a fost semnificativ mai mare ($t = 2,206$; $p = 0,032$) decât la bărbați.

În perioada noiembrie 2020-februarie 2021: scorul mediu al frustrării trebuiește de competență la femei a fost semnificativ mai mic ($t = -2,838$; $p = 0,007$) decât la bărbați; scorul mediu al frustrării trebuiește de relaționare la femei a fost semnificativ mai mic ($t = -2,737$, $p = 0,009$) decât la bărbați; scorul mediu al frustrării trebuiește de autonomie la femei a fost semnificativ mai mic ($t = -2,979$, $p = 0,004$) decât la bărbați (Mosoia, 2022, p. 62).

Starea subiectivă de bine: Diferențe semnificative între scorurile medii ale stării subiective de bine în funcție de gen s-au înregistrat numai în primele două perioade: în perioada mai-octombrie 2019, scorul mediu al stării subiective de bine la femei a fost semnificativ mai mare ($t = 2,082$, $p = 0,043$) decât la bărbați; în perioada mai-noiembrie 2020, scorul mediu al stării subiective de bine la femei a fost semnificativ mai mare ($t = 1,984$; $p = 0,028$) decât la bărbați (Mosoia, 2022, p. 63).

Discuții, concluzii, limitări

Analiza stabilității temporale a axiomei sociale pe un grup de 51 de participanți români, femei și bărbați, absolvenți de facultate în marea lor majoritate, de-a lungul unei perioade de 22 de luni a arătat că, de-a lungul celor trei perioade de investigație, axiomele sociale par să urmeze traiectorii diferite în funcție de genul participanților: cinismul social la

femei a fost mai mic decât la bărbați; complexitatea socială la femei a crescut și a fost mai mare decât la bărbați; religiozitatea a scăzut, iar scorul mediu al religiozității înregistrat de femei a fost mai mic decât cel înregistrat de bărbați (Mosoia, 2022, p. 70). În ceea ce privește trebuințele psihologice de bază s-au constatat diferențe semnificative odată cu apariția COVID-19 (mai-noiembrie): frustrarea trebuinței de competență a fost mai mare la bărbați decât la femei; satisfacerea nevoii de relaționare la femei a fost mai mare decât la bărbați; frustrarea trebuinței de relaționare și a nevoii de autonomie au fost mai mari la bărbați decât la femei. Înainte și în timpul pandemiei (mai-octombrie 2019 și mai-noiembrie 2020) starea subiectivă de bine la femei a fost semnificativ mai mare decât la bărbați.

Limitări: Intervalele de timp dintre măsurători nu au fost egale. O altă limitare o constituie se referă la participanții din acest studiu, care au o vârstă cuprinsă între 17 și 94 de ani, iar axiomele sociale tind să fie diferite de la un moment al dezvoltării personalității umane la altul. De exemplu, credințele din adolescență sunt diferite de credințele din perioada de maturitate a individului. Așadar, rezultatele din acest studiu oferă o primă perspectivă asupra evoluției în timp a credințelor sociale corespunzătoare unui grup eterogen de participanți. Numărul mic al participanților la acest studiu este o altă limitare, eșantionul fiind format din numai 51 de participanți.

5. Studiul 3: Efectul axiomelor sociale asupra relației între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine în două contexte culturale diferite

Obiective și ipoteze

Obiectivele acestui studiu au fost: 1) Investigarea efectului de mediere statistică a axiomelor sociale asupra relației între trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine asupra unui grup de participanți adulți români. 2) Explorarea efectului de mediere statistică a axiomelor sociale asupra relației între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine asupra unui grup de participanți adulți britanici. 3) În situația în care se manifestă efecte de mediere între variabile în ambele contexte culturale, compararea efectelor de mediere statistică corespunzătoare participanților români și britanici. Ipotezele acestui studiu au fost: (1) Axiomele sociale sunt factori mediatori între trebuințe și starea de bine la grupul de participanți români. (2) Axiomele sociale sunt factori mediatori între trebuințe și starea de bine la grupul de participanți britanici. (3) Efectul de mediere statistică a axiomelor sociale între trebuințe și starea de bine este mai mare la grupul de participanți români decât la grupul de participanți britanici.

Participanți și procedură

În această cercetare – desfășurată în perioada mai 2019-martie 2021 – au participat studenți și absolvenți de facultate: 425 de adulți români din România ($M = 40,34$; $AS = 11,235$), 286 de femei și 139 de bărbați, și 137 de adulți britanici din Marea Britanie ($M = 28,24$; $AS = 10,741$), 91 de femei și 46 de bărbați.

Rezultate

Pentru grupul de 425 de participanți adulți români s-au obținut șase efecte de mediere simplă semnificative, trei efecte indirecte pozitive pentru satisfacerea trebuințelor (0,18; 0,22; 0,27) și trei negative pentru frustrarea nevoilor (-0,23; -0,39; -0,36), $p < 0,0001$, unde cinismul social a fost singurul factor mediator (Mosoia & Dincă, 2022):

- (1) Satisfacerea trebuinței de autonomie – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (2) Satisfacerea trebuinței de competență – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (3) Satisfacerea trebuinței de relaționare – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (4) Frustrarea trebuinței de competență – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (5) Frustrarea trebuinței de relaționare – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (6) Frustrarea trebuinței de autonomie – Cinism social – Starea subiectivă de bine

S-a îndeplinit astfel, primul obiectiv al acestui studiu. Rezultatele arată că satisfacerea trebuinței de autonomie și cinismul social explică cel mai mare procent din varianța stării subiective de bine (22,05%), iar frustrarea trebuinței de autonomie și cinismul social explică cel mai mic procent din varianța well-being (12,73%).

Pentru grupul de 137 participanți adulți britanici s-au obținut șase efecte de mediere simplă semnificative, trei pozitive (relaționare: 0,38; competență: 0,39; competență: 0,20) și trei negative (autonomie: -0,21; relaționare: -0,28; competență: -0,20), $p < 0,0001$, unde mediatori au fost răsplata pentru efort și cinismul social (Mosoia & Dincă, 2022):

- (1) Frustrarea trebuinței de competență – Răsplata pentru efort – Starea subiectivă de bine
- (2) Frustrarea trebuinței de relaționare – Răsplata pentru efort – Starea subiectivă de bine
- (3) Satisfacerea trebuinței de relaționare – Răsplata pentru efort – Starea subiectivă de bine
- (4) Satisfacerea trebuinței de competență – Răsplata pentru efort – Starea subiectivă de bine
- (5) Frustrarea trebuinței de autonomie – Cinism social – Starea subiectivă de bine
- (6) Satisfacerea trebuinței de competență – Cinism social – Starea subiectivă de bine

Astfel, s-a îndeplinit al doilea obiectiv al acestui studiu. S-a constatat că cel mai mare procent din varianța stării subiective de bine (29,29%) este explicată de frustrarea trebuinței de competență și de răsplata pentru efort, iar cel mai mic procent din varianța well-being (18,05%) este explicată de satisfacerea trebuinței de competență și de cinism social.

Pentru ambele grupuri de participanți români și britanici, s-a constatat că cinismul social mediază atât relația între satisfacerea trebuinței de competență și well-being, cât și relația între frustrarea trebuinței de autonomie și well-being. Cinismul social mediază relația între satisfacerea trebuinței de competență și starea subiectivă de bine, iar efectul indirect este pozitiv, atât pentru participanții români, cât și pentru participanții britanici; efectul de mediere pentru români este mai mare decât efectul de mediere pentru britanici ($0,22 > 0,20$) (Mosoia & Dincă, 2022, p. 25). Cinismul social mediază relația între frustrarea trebuinței de autonomie și starea subiectivă de bine, iar efectul indirect este negativ pentru ambele grupuri de participanți; efectul de mediere pentru români este mai mic decât efectul de mediere pentru britanici ($-0,36 < -0,21$) (Mosoia & Dincă, 2022, p. 25). Astfel, s-a îndeplinit și al treilea obiectiv din acest studiu.

Discuții, concluzii, limitări

În acest studiu s-au identificat douăsprezece relații de mediere semnificative statistic, câte șase relații pentru fiecare grup de participanți români și britanici. S-a constatat că numai cinismul social și răsplata pentru efort acționează ca factori mediatori între trebuințe și comportament, dar depinde de contextul cultural căruia aparțin participanții: cinismul social este unicul mediator pentru grupul de participanți români; cinismul social și răsplata pentru efort sunt doi mediatori pentru grupul de participanți britanici. Pentru ambele eșantioane de participanți români și britanici, cinismul social mediază relația între satisfacerea trebuinței de competență și starea subiectivă de bine și relația între frustrarea trebuinței de autonomie și starea subiectivă de bine.

Limitări: În acest studiu, COVID-19 nu a fost considerată drept variabilă. De asemenea, nu s-au investigat posibile efecte ale Brexitului asupra credințelor sociale ale europenilor sau britanicilor, implicit asupra celor două grupuri de participanți români și britanici. O altă limitare o constituie numărul participanților din cele două contexte culturale, numărul de români a fost de trei ori mai mare decât britanici. Apoi, vârsta medie a participanților britanici este de 28 de ani, iar a participanților români de 40 de ani. Cercetări ulterioare ar trebui să considere un număr aproximativ egal de participanți și de vârste medii apropiate. Majoritatea participanților din acest studiu au raportat un grad înalt de educație, iar generalitatea rezultatelor trebuie evaluată și pe grupuri de participanți cu niveluri mai mici de educație. O analiză pe termen lung asupra relației între trebuințele psihologice de bază, credințe sociale și starea subiectivă de bine ar aduce noi informații de prelucrat în laboratoarele de cercetare socială.

6. Studiul 4: Axiome sociale, trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine din perspectiva unei măsuri a performanței lingvistice în limba maternă

Obiective și ipoteze

Obiectivul acestui studiu a fost determinarea rolului pe care îl are performanța lingvistică în limba maternă asupra axiomelor sociale, trebuințelor psihologice de bază și stării subiective de bine. Ipoteza generală a studiului de față a fost: „Performanța lingvistică în limba maternă a participanților diferențiază axiomele sociale, trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine a participanților”. Ipotezele specifice acestui studiu au fost: (1) Axiomele sociale - cinismul social, răsplata pentru efort, complexitate socială, controlul destinului și religiozitatea - sunt mai mari la participanții cu performanța lingvistică mare în limba maternă decât la participanții cu performanța lingvistică scăzută în limba maternă. (2) Satisfacerea trebuințelor psihologice de bază este mai mare la participanții cu performanța lingvistică mare în limba maternă decât la participanții cu performanța lingvistică scăzută în limba maternă. (3) Starea subiectivă de bine este mai mare la participanții cu performanța lingvistică mare în limba maternă decât la participanții cu performanța lingvistică scăzută în limba maternă.

Participanți și procedură

Acest studiu s-a desfășurat în perioada 22 mai 2019-12 martie 2020 asupra unui grup de 190 de participanți români cu vârsta între 18 și 60 de ani ($M = 40,25$; $AS = 11,157$), 126 de femei și 64 de bărbați. De asemenea, au participat și 37 de participanți adulți britanici cu vârsta între 18 și 64 de ani ($M = 36,24$; $AS = 13,712$), 23 de femei și 14 bărbați.

Nivelul de performanță lingvistică în limba maternă (PerfL1) a participanților români și britanici a fost calculat după formula:

$$\text{PerfL1} = \frac{1}{3}(\text{Exprimarea orală în L1} + \text{Înțelegerea L1} + \text{Cititul în L1}).$$

Rezultate

În grupul celor 190 de **participanți români** s-au format două subgrupuri, în funcție de performanța lor lingvistică, mare și scăzută. Astfel, primul subgrup a fost alcătuit din 98 de participanți ($M = 39,66$; $AS = 10,887$), 71 femei și 27 bărbați, pentru care nivelul de performanță lingvistică în limba română a fost mare, $\text{PerfL1Ro} = 10$; al doilea subgrup a avut 92 de participanți ($M = 40,87$; $AS = 11,464$), 55 femei și 37 bărbați, pentru care nivelul de performanță lingvistică în limba română a fost scăzut, $\text{PerfL1Ro} < 10$.

Analizând performanțele pentru grupul de 190 de participanți s-a constatat că scorurile medii obținute la axiome sociale, trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine sunt aproximativ normal distribuite. În funcție de cele două niveluri ale performanței lingvistice și

în urma aplicării testului t s-au obținut, între scorurile medii, următoarele diferențe semnificative statistic: *controlul destinului* la participanții cu performanța lingvistică mare este mai mare decât al celor cu performanța lingvistică scăzută ($t = 2,308$; $p = 0,022$); *complexitatea socială* la participanții cu performanța lingvistică mare este mai mare decât a celor cu performanța lingvistică scăzută ($t = 2,027$; $p = 0,044$); *satisfacerea trebuinței de competență* la participanții cu performanța lingvistică mare este mai mare decât a celor cu performanța lingvistică scăzută ($t = 2,008$; $p = 0,046$).

În funcție de gen și de performanța lingvistică mare a celor 98 de participanți români s-au obținut următoarele rezultate: *religiozitatea* la femei este mai mică decât la bărbați ($t = -2,079$; $p = 0,040$); *cinismul social* la femei este mai mic decât la bărbați ($t = -1,839$; $p = 0,034$); *frustrarea trebuinței de competență* la femei este mai mică decât la bărbați ($t = -2,256$; $p = 0,029$); *starea subiectivă de bine* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 2,524$; $p = 0,013$).

În funcție de gen și de performanța lingvistică scăzută a celor 92 de participanți români s-a constatat următoarele rezultate: *complexitatea socială* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 2,252$; $p = 0,027$); *controlul destinului* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 1,699$; $p = 0,046$); *satisfacerea trebuinței de competență* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 1,945$; $p = 0,027$); *satisfacerea trebuinței de relaționare* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 1,718$; $p = 0,044$); *starea subiectivă de bine* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 1,905$; $p = 0,030$).

În grupul celor 37 de **participanți britanici** s-au format, la fel ca la grupul de participanți români, două subgrupuri în funcție de performanța lor lingvistică în limba engleză. Primul subgrup a fost alcătuit din 24 de participanți ($M = 36,54$; $AS = 13,407$), 15 femei și 9 bărbați, pentru care nivelul de performanță lingvistică în limba engleză a fost mare, $PerfL1En = 10$; al doilea subgrup a fost alcătuit din 13 de participanți ($M = 35,69$; $AS = 14,801$), 8 femei și 5 bărbați, pentru care nivelul de performanță lingvistică în limba engleză a fost scăzut, $PerfL1En < 10$.

Analizând performanțele pentru grupul de 37 de participanți s-a constatat că scorurile medii obținute la axiome sociale, trebuințe psihologice de bază și starea subiectivă de bine sunt aproximativ normal distribuite. În funcție de performanța lingvistică s-au obținut următoarele rezultate semnificative statistic: *frustrarea trebuinței de relaționare* a participanților cu performanța lingvistică mare este mai mică decât a celor cu performanța lingvistică scăzută ($t = 1,701$; $p = 0,049$); *starea subiectivă de bine* participanților cu performanța lingvistică scăzută este semnificativ mai mică decât a celor cu performanța lingvistică mare ($t = -2,264$; $p = 0,030$).

În funcție de gen și de performanța lingvistică mare a celor 24 de participanți britanici s-a constatat următorul rezultat: *răsplata pentru efort* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 2,546; p = 0,018$).

În funcție de gen și de performanța lingvistică scăzută a celor 13 participanți britanici s-a obținut următorul rezultat: *controlul destinului* la femei este mai mare decât la bărbați ($t = 2,547; p = 0,027$).

Discuții, concluzii, limitări

În cazul *participanților români*, performanța lingvistică mare în limba română se asociază cu un înalt control al destinului, cu valori mari ale complexității sociale și cu o mai împlinită satisfacere a trebuinței de competență.

Starea subiectivă de bine înaltă tinde să se asocieze cu performanța lingvistică mare în limba română. Acest rezultat este o noutate.

În cazul *participanților britanici*, performanța lingvistică mare în limba engleză se asociază cu o mai mică frustrare a trebuinței de relaționare raportat la cei cu performanța lingvistică mică. Cum frustrarea trebuințelor psihologice reprezintă fațeta opusă satisfacerii acestora, deducem că performanța lingvistică mare în limba engleză a participanților britanici se asociază cu satisfacerea trebuinței de relaționare. De asemenea, performanța lingvistică mare în limba engleză se asociază și cu o înaltă stare subiectivă de bine. În funcție de gen, femeile cu performanța lingvistică mare în limba engleză manifestă o mai mare răsplată pentru efort decât bărbații. Din perspectiva performanței lingvistice scăzute în limba engleză, femeile au un control al destinului mai mare decât bărbații.

Limitări: În ceea ce privește exprimarea orală, înțelegerea și cititul în limba maternă, participanții s-au autoevaluat, iar nota pe care și-au acordat-o poate fi supraevaluată sau subevaluată. Prin urmare, la nivelul credințelor s-ar putea manifesta biasări. Depășirea acestei situații s-ar fi putut realiza prin utilizarea unei tehnici care să nu presupună autoevaluarea participanților. O altă limitare a acestui studiu este dată de numărul redus al participanților britanici. Prin urmare, creșterea numărului de respondenți britanici constituie o prioritate pentru investigațiile care vor urma. În momentul redactării acestei lucrări, nu au fost identificate studii pe tema posibilei influențe a performanței lingvistice în limba maternă asupra axiomei sociale, ceea ce constituie o noutate și conferă acestei cercetări originalitate.

7. *Studiul 5: Înainte și după COVID-19 – Studiu comparativ privind axiomele sociale, trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine asupra unui grup de participanți români și asupra unui grup de participanți britanici*

Obiective și ipoteze

Acest studiu a avut drept scop investigarea și compararea axiomelor sociale, a trebuințelor psihologice de bază și a stării subiective de bine înainte de COVID-19 (perioada martie 2019-martie 2020) și în timpul manifestării COVID-19 (martie 2020-martie 2021) asupra a două grupuri de participanți, români din România și britanici din Marea Britanie. Ipotezele au fost următoarele: (1) Scorurile globale ale axiomelor sociale înainte de COVID-19 sunt mai mici decât cele din timpul COVID-19. (2) Scorurile globale ale satisfacerii trebuințelor psihologice de bază înainte de COVID-19 sunt mai mari decât cele din timpul COVID-19. (3) Scorurile globale ale stării subiective de bine înainte de COVID-19 sunt mai mari decât cele din timpul COVID-19.

Participanți și procedură

La acest studiu au participat, în perioada mai 2019-martie 2021, 647 de participanți români și britanici, femei și bărbați, dintre care 501 români cu vârsta între 12 și 94 de ani ($M = 43,58$; $AS = 15,243$) și 146 britanici cu vârsta între 14 și 64 de ani ($M = 29,05$; $AS = 12,357$). Înainte de COVID au participat 218 români (137 de femei și 81 de bărbați) și 41 de britanici (25 de femei și 16 bărbați), iar în timpul COVID 283 de români (176 de femei și 107 bărbați) și 105 britanici (68 femei și 37 bărbați).

S-au realizat analize prin metode cantitative și calitative - s-au adresat participanților două întrebări: 1) Considerați că pandemia cu coronavirus v-a schimbat stilul de viață? 2) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea precedentă, vă rugăm să ne spuneți cum s-a schimbat stilul dumneavoastră de viață.

Rezultate

Participanți români: *religiozitatea* înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -1,891$; $p = 0,029$); satisfacerea trebuinței de relaționare înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -3,441$; $p = 0,001$); satisfacerea trebuinței de relaționare la femei înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -2,237$; $p = 0,026$); controlul destinului la bărbați înainte de COVID-19 este mai mic decât cel din timpul COVID-19 ($t = -3,049$; $p = 0,003$); religiozitatea la bărbați înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -1,660$; $p = 0,049$); satisfacerea trebuinței de relaționare la bărbați înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -2,804$; $p = 0,006$); frustrarea trebuinței de autonomie la bărbați înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -1,871$; p

= 0,031); frustrarea trebuinței de autonomie la femei înainte de COVID este mai mare decât în timpul COVID ($t = 1,744$; $p = 0,041$).

Participanți britanici: satisfacerea trebuinței de competență înainte de COVID este mai mare decât în timpul COVID ($t = 2,452$; $p = 0,015$); frustrarea trebuinței de competență înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -2,252$; $p = 0,026$); răsplata pentru efort la femei înainte de COVID este mai mare decât în timpul COVID ($t = 2,510$; $p = 0,014$); satisfacerea trebuinței de competență la femei înainte de COVID este mai mare decât în timpul COVID ($t = 3,502$; $p = 0,001$); frustrarea trebuinței de competență la femei înainte de COVID este mai mică decât în timpul COVID ($t = -2,147$; $p = 0,034$); starea subiectivă de bine la femei înainte de COVID este mai mare decât în timpul COVID ($t = 2,225$; $p = 0,029$).

Analiza calitativă

În urma analizei răspunsurilor date de respondenții **români și britanici** la cele două întrebări, s-au identificat șapte categorii de răspunsuri care descriu, în opinia respondenților, schimbările provocate de pandemia cu coronavirus: „bani”, „afecte”, „munca”, „oportunități”, „sănătate”, „socializare”, „timp liber”. Pentru fiecare categorie s-a precizat accentul răspunsului dat, respectiv, pozitiv (+), negativ (-), neutru (\pm).

Participanți români: La prima întrebare, 180 de participanți au răspuns afirmativ și au oferit detalii, iar 97 au considerat că pandemia nu a determinat schimbări în stilul lor de viață. Analiza de conținut realizată asupra celor 180 de răspunsuri sugerează că pandemia cu coronavirus a condus la o serie de schimbări în stilul lor de viață față de perioada dinaintea COVID-19. Cele mai multe modificări s-au manifestat în planul sănătății (80) și în ceea ce privește socializarea (75); schimbări în stilul de viață s-au manifestat și în planul „afecte” (69); categoria oportunități (50) conține răspunsuri care consideră pandemia drept ocazie pentru o abordare pozitivă și constructivă; urmează schimbările în ceea ce privește timpul liber (46), planul muncii (36) și banii (8).

Participanți britanici: S-au înregistrat 105 răspunsuri ale participanților britanici dintre care 12 negau existența vreunei schimbări în stilul de viață, iar 93 au fost afirmative și au oferit detalii. Analiza de conținut s-a realizat asupra celor 93 de răspunsuri. Modificări s-au produs în planul socializării (67 de mențiuni), al sănătății (45), „afecte” (43), „timp liber” (32), „oportunități” (26), „munca” (21) și „bani” (3).

Din perspectiva impactului pe care COVID-19 l-a avut asupra participanților români și britanici s-au constatat deosebiri. Pentru participanții români, cele mai multe schimbări au vizat planul sănătății și apoi al socializării. Pentru participanții britanici, modificările s-au manifestat mai întâi în planul socializării și apoi în cel al sănătății. Deosebirea între eșantionul românesc

și cel britanic s-a manifestat și în ceea ce privește categoriile „oportunități” și „timp liber”: în timp ce pentru participanții români oportunitățile par să fi fost mai importante decât timpul liber, pentru participanții britanici mențiunile despre timpul liber au fost mai dese decât cele care au vizat categoria oportunități.

Discuții, concluzii, limitări

În urma analizei cantitative realizată asupra celor două grupuri de participanți, români și britanici, și în funcție de genul acestora, unele ipoteze s-au confirmat, altele s-au confirmat dar în sens invers decât s-a presupus, iar alte ipoteze nu s-au confirmat.

Rezultatele acestui studiu au arătat că:

Religiozitatea la participanții români înainte de COVID-19 este mai mică decât cea din timpul COVID-19. În funcție de genul participanților, s-a constatat faptul că religiozitatea la participanții români bărbați înainte de COVID-19 este mai mică decât cea din timpul COVID-19.

În cazul participanților români bărbați credința în controlul destinului este mai mică înainte de COVID-19 decât cea din timpul COVID-19.

Referitor la satisfacerea trebuințelor psihologice de bază înainte și în timpul pandemiei se constată o evoluție interesantă, confirmând parțial ipoteza propusă. Semnificative statistic avem următoarele rezultate:

- Satisfacerea trebuinței de relaționare la participanții români este mai mică înainte de COVID-19 decât în timpul COVID-19. Prin urmare, ipoteza se confirmă parțial, dar în sens invers decât s-a presupus inițial.
- Satisfacerea trebuinței de competență la participanții britanici înainte de COVID-19 este mai mare decât în timpul COVID-19. Acest rezultat este întărit și de următorul rezultat semnificativ: frustrarea trebuinței de competență înainte de pandemie este mai mică decât frustrarea trebuinței de competență în timpul pandemiei.

În funcție de genul participanților, această ipoteză se confirmă astfel:

Satisfacerea trebuinței de competență la participanții britanici femei înainte de COVID-19 este mai mare decât cea din timpul COVID-19. Acest rezultat este întărit și de următorul rezultat semnificativ: frustrarea trebuinței de competență înainte de pandemie este mai mică decât frustrarea trebuinței de competență în timpul pandemiei.

Satisfacerea trebuinței de relaționare la participanții români, femei și bărbați înainte de COVID-19 este mai mică decât cea din timpul COVID-19, deci ipoteza se confirmă în sens invers decât s-a presupus inițial.

Frustrarea trebuinței de autonomie la participanții *români bărbați* înainte de COVID-19 este mai mică decât cea din timpul COVID-19.

Starea subiectivă de bine este mai mare înainte de COVID-19 decât cea din timpul COVID-19, pentru participanții *britanici femei*.

De asemenea, credința în răsplată pentru efort este mai redusă înainte de COVID-19 comparativ cu perioada pandemiei la participanții *britanici femei*.

Două ipoteze nu s-au confirmat, în nici unul din cele două populații analizate, români sau britanici. Cinismul social și complexitatea socială nu evoluează diferențiat raportat la patologia COVID-19.

Limitări: La acest studiu au participat români și britanici de vârste medii diferite. Astfel, cu o vârstă medie de 43,58 ani, participanții români se încadrează temporal la începutul vârstei mijlocii (40-65 de ani), în timp ce participanții britanici (cu o vârstă medie de 29,05 ani) în categoria vârstei adulte, considerată a fi intervalul 20-40 de ani (Papalia et al., 2010, p. T-4). Considerăm că această diferență de vârstă poate constitui o limitare pentru acest studiu pentru că cele două intervale de timp reprezintă etape diferite în dezvoltarea personalității.

CONCLUZII

În această cercetare, pentru contextul cultural românesc, cinismul social este singurul factor mediator între trebuințele psihologice de bază și well-being. S-au obținut patru efecte indirecte, cel mai mare înregistrându-se pentru satisfacerea nevoii de relaționare, iar cel mai mic pentru frustrarea nevoii de competență. Putem considera că rezultatele obținute în studiul de față completează cercetările anterioare asupra cinismului social. Astfel, s-a îndeplinit primul obiectiv al acestei cercetări.

Cercetarea de față a arătat că axiomele sociale sunt mai degrabă stabile decât schimbătoare pe o perioadă de 22 de luni, investigația realizându-se pe un grup de participanți români. În funcție de gen, la femei, *cinismul social* și *religiozitatea* au fost mai mici decât la bărbați, dar *complexitatea socială* mai mare ca la bărbați. În ceea ce privește trebuințele psihologice, *frustrarea nevoilor de competență, de relaționare și de autonomie* au fost mai mari la bărbați decât la femei. *Starea subiectivă de bine* la femei a fost mai mare decât la bărbați.

Investigația comparativă a relațiilor între axiome, trebuințe și axiome în două contexte culturale a arătat că la participanții români numai *cinismul social* acționează ca factor mediator între variabilele măsurate, iar la participanții britanici *cinismul social* și *răsplata pentru efort*. Pentru ambele eșantioane, cinismul social mediază relațiile dintre well-being și satisfacerea *trebuinței de competență*, ca și relația cu *frustrarea trebuinței de autonomie*. Specific pentru grupul de britanici este medierea realizată de răsplata pentru efort între well-being și frustrarea

și satisfacerea *trebuinței de competență*; frustrarea și satisfacerea *trebuinței de relaționare*. S-a constatat că (i) efectul de mediere pozitiv al cinismului social pentru relația între satisfacerea *trebuinței de competență* și starea subiectivă de bine este mai mare la români decât la britanici; (ii) efectul de mediere negativ al cinismului social pentru relația între frustrarea *trebuinței de autonomie* și starea subiectivă de bine este mai mic la români decât la britanici. Întrucât frustrarea este fațeta opusă satisfacerii unei *trebuințe*, putem presupune că efectul de mediere al cinismului social pentru relația între satisfacerea *trebuinței de autonomie* este mai mare la români decât la britanici, dar nu putem estima valoarea celor două efecte. În termeni de comportamente, relațiile obținute arată că, la participanții români:

- Cinismul social mediază pozitiv relația între satisfacerea *trebuinței de competență* și well-being. Se pare că efectul indirect pozitiv al cinismului social în relație cu satisfacerea *trebuinței de competență* și starea de bine demonstrează activarea fațetei cinismului de adaptare la mediul social: persoanele manifestă potențial pentru un comportament adaptativ în direcția respectării normelor sociale și a regulilor de funcționare a societății în care trăiesc.

- Cinismul social mediază relația între frustrarea *trebuinței de competență* și well-being, iar efectul de mediere este negativ. În această situație, cinismul social pare să fie amplificat de frustrarea *trebuinței de competență*, ceea ce atrage o stare scăzută de bine, care este demonstrată de semnul negativ al relației de mediere. Încrederea persoanei în forțele proprii, în cei din jur, în instituții și autorități par să slăbească, se instaurează o stare generală de nemulțumire și de descurajare ceea ce permite dezvoltarea atitudinilor critice, instaurarea unui realism sceptic.

- Cinismul social mediază pozitiv relația între satisfacerea *trebuinței de relaționare* și well-being. Această relație pare să releve dimensiunea pozitivă a cinismului social, care protejează persoana și îi asigură funcționarea în relațiile cu ceilalți.

- Cinismul social mediază negativ relația între frustrarea *trebuinței de competență* și well-being. În acest caz, cinismul social pare să-și mențină conotația negativă, persoana nu mai are resurse interne pentru gestionarea încrederii în sine, în ceilalți, în factorii decizionali și permite instaurarea unei stări de descurajare.

- Cinismul social mediază pozitiv relația între satisfacerea *trebuinței de autonomie* și well-being. Situația descrisă de această relație pare să arate că cinismul social al unei persoane, în relație cu experimentarea de către aceasta a sentimentului de consimțire și de alegere atunci când acționează, se manifestă ca un mecanism intern de adaptare a persoanei la contextul social și contribuie la protejarea persoanei.

- Cinismul social mediază negativ relația între frustrarea *trebuinței de autonomie* și well-being. Această relație pare să arate amplificarea fațetei negative a cinismului social atunci când

persoana simte că nu mai deține controlul asupra propriului comportament. Persoana dezvoltă așteptări de tip negativ despre natura umană și tot ceea ce se întâmplă în plan social. Individul este neîncrezător în sine, își formează opinii stereotipe despre ceilalți și tinde să considere că oamenii profită de de semeni.

Iar la participanții britanici:

- Cinismul social mediază pozitiv relația între satisfacerea trebuinței de competență și well-being. Cu toate că cele două contexte culturale, românesc și britanic, sunt diferite, relația este similară pentru ambele spații culturale. Astfel, cinismul social pentru relația între satisfacerea trebuinței de competență și well-being este un invariant pentru participanții la acest studiu.

- Cinismul social mediază negativ relația între frustrarea trebuinței de autonomie și well-being. La fel ca în relația precedentă, cinismul social pentru relația între frustrarea trebuinței de autonomie și well-being este un invariant pentru participanții români și britanici la acest studiu.

- Răsplata pentru efort mediază pozitiv relația între satisfacerea trebuinței de competență și well-being. În contextul cultural britanic, se manifestă, ca factor mediator între satisfacerea trebuinței de competență și starea de bine, și răsplata pentru efort. Astfel, credința potrivit căreia efortul depus și planificarea în detaliu a activităților, în raport cu dorințele persoanei de a fi eficientă, de a duce la bun sfârșit acțiunile pe care le inițiază, au ca rezultat o stare de bine pozitivă, demonstrată de semnul pozitiv al relației de mediere.

- Răsplata pentru efort mediază negativ relația între frustrarea trebuinței de competență și well-being. Această relație este opusă precedentei și pare să arate că răsplata pentru efort, în condiții de ineficiență în relațiile cu alte persoane și cu mediul social, conduce la o stare de bine scăzută demonstrată de semnul negativ al medierii.

- Răsplata pentru efort mediază pozitiv relația între satisfacerea trebuinței de relaționare și well-being. În această situație, răsplata pentru efort, date fiind interacțiunile favorabile cu ceilalți și experimentarea de către individ a unui sentiment de apartenență – la un grup sau o doctrină – conduce la mulțumire și funcționare optimă a persoanei, la o bună stare subiectivă de bine, demonstrată de semnul pozitiv al relației de mediere.

- Răsplata pentru efort mediază negativ relația între frustrarea trebuinței de relaționare și well-being. Atunci când nevoia de relaționare este nesatisfăcută, legăturile și interacțiunile cu ceilalți sunt deficitare, se pare că efortul depus de o persoană pentru depășirea dificultăților cu care se confruntă contribuie la o stare scăzută de bine.

Astfel, primul obiectiv al prezentei cercetări „Determinarea rolului de factor mediator al cinismului social între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și starea subiectivă de

bine” a fost îndeplinit pentru participanții români: cinismul social este factor mediator între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și well-being, și, cinismul social este factor mediator între frustrarea trebuințelor psihologice și starea subiectivă de bine. Întrucât s-au obținut relații de mediere semnificative și pentru frustrarea trebuințelor, conchidem că cinismul social este factor mediator între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine. În cazul participanților britanici, același obiectiv a fost îndeplinit parțial: cinismul social mediază relația între satisfacerea trebuinței de competență și starea subiectivă de bine, și, cinismul social mediază relația între frustrarea trebuinței de autonomie și starea subiectivă de bine. Pentru grupul de participanți britanici s-a îndeplinit parțial și al doilea obiectiv al acestei cercetări „Determinarea rolului de factor mediator al răsplății pentru efort între satisfacerea trebuințelor psihologice de bază și starea subiectivă de bine”. Rezultatele obținute demonstrează efectul de mediere al unor credințe sociale între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine, în două grupuri echivalente de participanți români și britanici și vin ca o completare la cercetările anterioare asupra axiomelor sociale, trebuințelor psihologice de bază și stării subiective de bine și conferă cercetării de față un indice de originalitate.

În această cercetare, investigarea axiomelor sociale, a trebuințelor psihologice și a stării subiective de bine din perspectiva unei măsuri a performanței lingvistice în limba maternă a unor participanți români și britanici a demonstrat că variabilele analizate evoluează diferit în funcție de limba vorbită, performanța lingvistică și gen.

Analiza performanțelor lingvistice în grupul de participanți români a arătat o relație pozitivă între *complexitatea socială* și *performanța lingvistică*; *controlul destinului* este în relație pozitivă cu performanța lingvistică în limba română; *satisfacerea trebuinței de competență* este în relație pozitivă cu performanța lingvistică în limba română.

În interiorul grupului de români cu performanțe lingvistice mari s-au constatat diferențe în funcție de gen. La femei, *cinismul social*, *religiozitatea* și *frustrarea trebuinței de competență* sunt mai mici decât la bărbați, dar *starea subiectivă de bine* este mai mare ca la bărbați.

S-au constatat diferențe în funcție de gen și în interiorul grupului de români cu performanțe lingvistice scăzute. La femei, *complexitatea socială*, *controlul destinului*, *satisfacerea trebuințelor de competență* și *de relaționare*, precum și *starea subiectivă de bine* sunt mai mari decât la bărbați.

Analiza performanțelor lingvistice în grupul de participanți britanici a arătat că, pentru cei cu un nivel mare al performanței lingvistice, *frustrarea trebuinței de relaționare* este mai mică decât a celor cu performanța lingvistică scăzută, dar *starea subiectivă de bine* este mai mare. În funcție de gen, în interiorul grupului de britanici cu performanța lingvistică mare, la

femei, *răsplata pentru efort* a fost mai mare decât la bărbați. Tot în funcție de gen dar pentru o performanță lingvistică scăzută în limba engleză, *controlul destinului* la femei a fost mai mare decât la bărbați, rezultat similar cu cel obținut de participanții români cu performanța scăzută în limba română.

Astfel, nivelurilor diferite ale performanței lingvistice în limba maternă li se asociază scoruri diferite ale axiomei sociale și s-a îndeplinit ultimul obiectiv al acestei cercetări. Noutatea acestui studiu constă în considerarea axiomei sociale din perspectiva unei măsurii a performanței lingvistice în limba maternă a două grupuri de participanți români și britanici.

În această cercetare, investigarea axiomei sociale, a trebuințelor psihologice de bază și a stării subiective înainte și în timpul COVID-19 s-a realizat comparativ asupra unor grupuri de participanți români și britanici. La **participanții români**, s-a constatat că în timpul pandemiei a crescut *religiozitatea*, iar în funcție de gen, doar la bărbați; de asemenea, *controlul destinului* a crescut doar la bărbați. În timpul COVID-19 față de perioada anterioară, *satisfacerea trebuinței de relaționare* a crescut, iar în funcție de gen, atât la femei, cât și la bărbați; *frustrarea trebuinței de autonomie* a crescut la bărbați și a scăzut la femei. La **participanții britanici**, s-a constatat, în timpul COVID-19 față de perioada de dinainte de pandemie, scăderea *răsplatei pentru efort* doar la femei; scăderea *satisfacerii trebuinței de competență* și, în funcție de gen, doar la femei; scăderea stării subiective de bine la femei.

În urma analizei calitative s-a constatat că boala COVID-19 a determinat modificări în stilul de viață al participanților. La participanții români, *sănătatea* și *socializarea* sunt primele două domenii în care s-au manifestat schimbări, în timp ce la participanții britanici ordinea este inversată, modificările vizând întâi *socializarea* și apoi *sănătatea*.

Întrucât axiomele sociale s-au definit și prin prisma proverbelor, parcurgerea proverbelor asociate sănătății în cele două culturi ar putea fi o justificare a ordonării diferite a axiomei. Consultarea selectivă a unor volume dedicate proverbelor de limbă română (Zanne, 1895; Pann, 1975; Stănciulescu-Bârda, 2017), proverbelor de limbă engleză, printre care *The Oxford dictionary of proverbs* (Speake & Simpson, 2008) și a unor dicționare de proverbe român-englez (Lefter, 1978), englez-român (Lefter, 2006) pare să releve diferențe în modul de abordare a domeniului sănătății. Apropierea de proverbele sau zicerile din limba engleză a condus la observația potrivit căreia sănătatea este valorizată, dar pare să fie adusă în discuție mai degrabă alături de variate aspecte ale vieții, nu cu viața în ansamblul ei, ca în cazul proverbelor de limbă română. Referitor la contextul britanic, sănătatea este pusă în legătură cu aspecte concrete ale vieții – căsătorie, alimentație, boală, siguranță, tinerețe, de exemplu – și nu cu viața în ansamblul ei. Exemplificăm: „Mai bun decât sănătatea, ceva nu-i.” (Zanne, 1903);

„Nimic mai bun în viață decât sănătatea bună (Zanne, 1900c); „E mai bună sănătatea / Decât toată bogăția” (Pann, 1975); *He who hath good health is young; and he is rich who owns nothing* – Cine-i sănătos se poate socoti tânăr; cine n-are datorii se poate considera bogat (Lefter, 2006); *After dinner rest a while, after supper walk a mile* (Speake & Simpson, 2008) – proverb care sugerează că după masa principală a zilei se cuvine să faci o plimbare; *Feed a cold and starve a fever* (Speake & Simpson, 2008) sugerează că înfometarea este un remediu grozav în febră. Dacă observația noastră se va dovedi corectă atunci rezultatul cercetării de față ar putea explica într-o oarecare măsură de ce sănătatea este prima categorie în care participanții români au încadrat schimbările în stilul lor de viață apărute din cauza COVID-19.

Analiza relațiilor dintre trebuințe psihologice de bază, axiome sociale și starea subiectivă de bine a arătat că axiomele sociale care acționează ca factori mediatori depind de contextul cultural: pentru contextul cultural românesc, doar cinismul social mediază relația între nevoile psihologice și starea de bine. Pentru contextul cultural britanic, cinismul social și răsplata pentru efort acționează ca factori mediatori pentru relația între trebuințe și starea subiectivă de bine (vezi Figura 2).

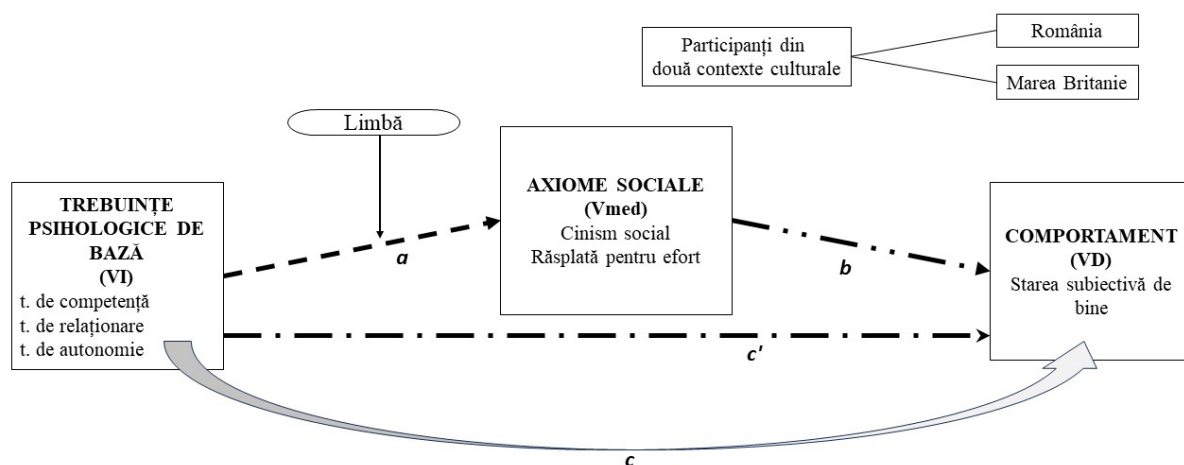

Figura 2. Rezultate finale

Limitări: În perioada de realizare a prezentei cercetări, mai 2019-martie 2021, apariția virusului pandemic SARS-CoV-2 a conferit prezentei investigații o alură specifică. Prin urmare, rezultatele obținute trebuie luate în considerare numai cu menționarea faptului că au fost obținute în perioada COVID-19. În al doilea rând, discuțiile preliminare privind Brexit și separarea practică a Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord de Uniunea Europeană, în această lucrare, nu au fost considerate drept variabile cu influență asupra axiomelor. În al treilea rând, participanții, în marea lor majoritate, au fost studenți și absolvenți

de facultate, prin urmare, reprezintă persoane cu un nivel înalt de educație. În această cercetare nu s-au evaluat axiomele sociale, de exemplu, la participanți cu niveluri scăzute de educație. O altă limitare este dată de numărul redus al participanților britanici (146) în comparație cu numărul participanților români (501).

Direcții viitoare de cercetare: Întrucât COVID-19 nu mai reprezintă o chestiune de sănătate globală, studiile pot fi continuate în perioade în care indivizii nu sunt impactați de riscul îmbolnăvirii cu urmări letale și compararea acestor rezultate cu cele obținute în perioada în care s-a realizat această cercetare.

O altă direcție pentru cercetările viitoare ar putea fi testarea rezultatelor obținute în această lucrare pe eșantioane reprezentative la nivel național.

Investigarea axiomelor sociale pe grupe de vârstă mai mici de 18 ani (în lucrarea de față, intervalul de vârstă a fost 18-94 ani) este importantă întrucât credințele sociale se structurează pe parcursul dezvoltării și structurării personalității.

În studiul de față s-a folosit definiția binară a genului, feminin și masculin, deși cercetările din ultima perioadă sugerează că sunt indivizi care nu se definesc doar în mod binar (Hyde et al., 2019), ci și neutru (American Psychological Association, n.d; National Academies of Sciences Engineering and Medicine, 2022, p. 4).

Bibliografie selectivă

1. Bond, M. H., Leung, K., Au, A., Tong, K.-K., de Carrasquel, S. R., Murakami, F., Yamaguchi, S., Bierbrauer, G., Singelis, T. M., Broer, M., Boen, F., Lambert, S. M., Ferreira, M. C., Noels, K. A., van Bavel, J., Safdar, S., Zhang, J., Chen, L., Solcova, I., ... Lewis, J. R. (2004a). Culture-Level Dimensions of Social Axioms and Their Correlates across 41 Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(5), 548–570.
<https://doi.org/10.1177/0022022104268388>
2. Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Van Petegem, S., Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39(2), 216-236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>. ResearchCentral, *Scala de Satisfacere și Frustrare a Trebuințelor Psihologice de Bază – Măsură generală*, traducere de Mosoia, C., 2019, <http://researchcentral.ro/index.php?action=listateste&ID=512>

3. Chomsky, N. (2015). *Aspects of the theory of syntax: 50th anniversary edition*. MIT Press. Ediția din 1965 publicată la MIT Press.
<https://mitpress.mit.edu/9780262527408/aspects-of-the-theory-of-syntax/>
4. Dincă, M. & Mihalcea, A. (2011). Complexitatea socială și religiozitatea. Indicatori ai comportamentelor de grup la români – Analiză comparativă a unor comunități din Ardeal și Moldova. *Osterreichish-Rumanischer Akademischer Verein, Papers, 2011/342*.
https://EconPapers.repec.org/RePEc:ris:sphedp:2011_342_1-10
5. Dincă, M., & Iliescu, D. (2009). Linking Social Axioms with Behavioral Indicators and Personality în Romania. În Leung, K. & Bond, M. H. (Eds.), *Psychological aspects of social axioms: Understanding global belief systems* (pp. 145-162). Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09810-4_9
6. Guan, Y., Bond, M. H., Dincă, M., Iliescu, D. (2010). Social axioms among Romanians: Structure and demographic differences. *Romanian Journal of Applied Psychology, 12*(2), 48-53. <https://www.rjap.psihologietm.ro/archive2010.html>
7. Iliescu, D., Dincă, M., & Bond, M. H. (2017). The increment of social axioms over broad personality traits în the prediction of dyadic adjustment: An investigation across four ethnic groups. *European Journal of Personality, 31*(6), 630-641.
<https://doi.org/10.1002/per.2131>
8. Leung, K., & Bond, M. H. (2009). *Psychological aspects of social axioms: Understanding global belief systems*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-0-387-09810-4>
9. Liță, Ș. (2018). *Evaluarea schimbării în intervențiile psihologice - utilizarea scalei OMS-5 privind bunăstarea psihologică*. În Verza C., Mocanu N., Ghica L., Chivu M., Toma N., & Agafiței T. [Ed.] Simpozionul Național de Psihologie al Poliției Române, Psihologul – consilier în domeniul factorului uman în organizație (pp. 57-83). Editura Ministerului Afacerilor Interne.
10. Mosoia, C. & Dincă, M. (2022). *The effect of social axioms on the relationship between needs and wellbeing*. În M. Klicperova-Baker & W. Friedlmeier (Ed.), *Xenophobia vs. Patriotism: Where is my Home? Proceedings from the 25th Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*,
https://scholarworks.gvsu.edu/iaccp_papers/295
11. Mosoia, C. (2022). Particularități ale axiomei sociale: Un studiu privind stabilitatea temporală realizat asupra unui grup de participanți români. *Revista de Psihologie, 68*(1),

- 51-74. https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psihologie-1_2022.pdf
12. Mosoia, C., & Dincă, M. (2020). Cinismul social – Factor mediator între trebuințele psihologice de bază și starea subiectivă de bine. Rezultate preliminare. *Revista de Psihologie*, 66(4), 311-324. https://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/Revista-de-psihologie-nr--4_2020.pdf
13. Neto, F. (2006). Dimensions and correlates of social axioms among a Portuguese sample. *Individual Differences Research*, 4(5), 340-351. <https://hdl.handle.net/10216/122365>
14. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). Basic Psychological Needs Theory. Satisfaction and Frustration of Autonomy, Competence, and Relatedness în Relation to Psychological Wellness and Full Functioning. În *Self-determination theory: Basic psychological needs în motivation, development, and wellness* (pp. 239-271). New York. Guilford.
15. Van de Vijver, A. J. R. (2016). The cross-cultural perspective în Romanian psychology. In *From Individual to Society – Applied Psychology for a Sustainable Community, Braşov, 22-23 September 2016* (pp. 7-14). Transilvania University of Braşov. http://webbut2.unitbv.ro/BU2016/Series%20VII/FIS/01_Van%20de%20Vijver.pdf